

بِه نام خدا

مهارت‌های سواد اطلاعاتی

شیوا رضایی
زمستان ۹۶

مباحثی که در این بخش ارائه خواهد شد:

- ارزش اطلاعات در جامعه
- مفاهیم داده، اطلاعات، دانش
- مفهوم سواد
- مفهوم سواد اطلاعاتی
- ضرورت‌های سواد اطلاعاتی
- مهارت‌ها (استانداردهای سواد اطلاعاتی)
- آشنایی با انواع منابع اطلاعاتی
- پیش نیازهای مهارت‌های سواد اطلاعاتی
- مکان یابی منابع اطلاعاتی
- راهکارهای جستجوی بهینه در وب

ارزش اطلاعات در جامعه:

- امروزه انسان وارث بیست قرن تجربه علمی و فرهنگی است. در عصر حاضر تمام جوامع دنیا به سوی تحول و توسعه گام برمی دارند.

تغییر و تحولات زمان کنونی:

- افزایش چشمگیر اختراعات و ابداعات
- رشد کیفی و کمی دانشگاهها
- افزایش تولید علم و اکتشافات
- ظهور فناوریهای نوین اطلاعاتی و ارتباطی

همگی مبین ارزش و اهمیت شناسایی و دسترسی به اطلاعات است

- در حال حاضر اطلاعات به یک قدرت تبدیل شده است (پریخ، ۱۳۸۶)؛
- اطلاعات به یک عنصر اقتصادی بدل گشته است؛
- دسترسی و استفاده از اطلاعات از مهم ترین عوامل توسعه جوامع به شمار می آید؛
- اطلاعات، ماده اصلی و اولیه تولید است؛
- برای رسیدن به این مهم، همه افراد بایستی به مهارت‌های ویژه ای مجهز باشند.
- اطلاعات: ۱- دسترسی به اطلاعات (کمی)
- ۲- استفاده از اطلاعات (کیفی)

- افراد جامعه در هر حرفه و سیستمی اعم از اقتصادی، صنعتی، فرهنگی، اجتماعی و ... که مشغول فعالیت هستند باید به ارزش و نقش اساسی اطلاعات واقف بوده، راههای دستیابی و استفاده موثر از آن را بدانند؛

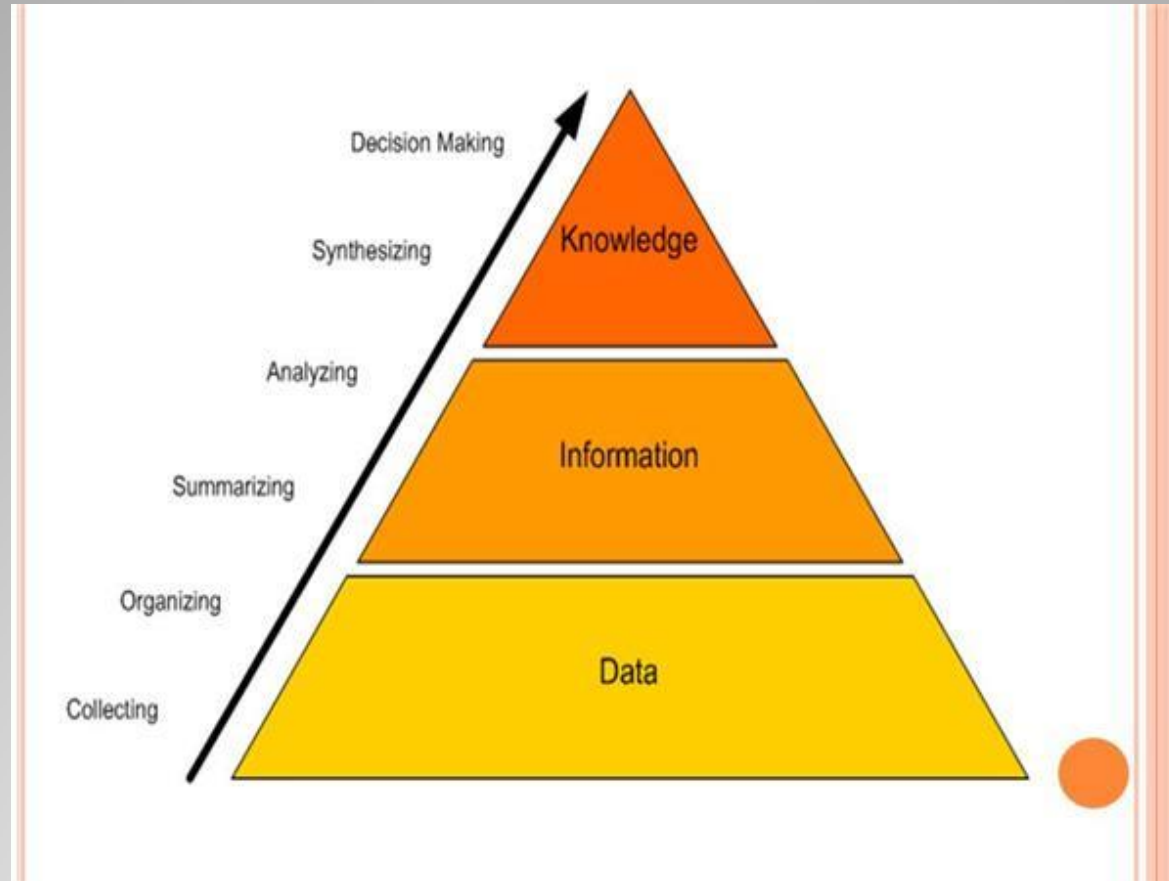
به عنوان مثال

نقش اطلاعات در اقتصاد:

استفاده و دسترسی به اطلاعات و اعمال روش های نوین اطلاع یابی و اطلاع از وضعیت بازار، اقتصاد حاکم بر جامعه و ... باعث افزایش بهره وری و کسب سود می گردد.

نقش اطلاعات در نظام آموزش و پژوهش:

از طریق آموزش، انتقال اطلاعات صحیح برای تربیت نیروی لازم که جهت توسعه مورد نیاز است فراهم می آید. در واقع اطلاعات عنصر اصلی آموزش و پژوهش است (پریخ، ۱۳۸۶)

Synthesizing: ساختن ترکیب های پیچیده تر از راه آمیختن دو یا چند ترکیب ساده تر
summarizing: خلاصه کردن

داده:

- مجموعه ای از حقایق به شکل خام هستند. رشته واقعیت‌های عینی و مجرد در مورد رویدادها
 - داده به خودی خود قابل استفاده نیست و پس از پردازش به اطلاعات تبدیل می شود.
- اطلاعات:

- تبیین حقایق به صورتی است که دارای معنای قابل درک و مشخص باشد.
 - یکی از مهمترین ارزش های اطلاعات، کارد آن در تصمیم گیری است.
- اطلاعات و تصمیم گیری:
- تصمیم گیری در واقع برنامه ریزی برای انجام کار است. زمانی که از رهگذری نشانی محلی را می پرسیم پاسخی که دریافت می کنیم حرکت بعدی ما را تعیین می کند.
 - زمانی که قصد ایجاد کارخانه ای را داریم آنچه درباره وضع زمین و محیط جغرافیایی و زیستی کسب می کنیم در تصمیم ما برای چگونگی انجام کار اثر می گذارد.
 - بدون اطلاعات امکان هیچگونه تصمی گیری نیست. اگر بپذیریم که اطلاعات بر اساس تغییری که در نظام دریافت کننده پدید می آوردسنجیده می شود و این تغییر چیزی جز تصمیم گیری نیست.
 - می توان استنباط کرد که این تصمیم گیری است که تعیین می کند چه چیز اطلاعات است و چه چیز اطلاعات نیست

مفهوم سواد:

- بدیهی ترین تعریف سواد: توانایی خواندن، نوشتن و حساب کردن
- تعریف یونسکو از سواد در سال ۱۹۵۱: توانایی درک (خواندن و نوشتن) متنی ساده در زندگی روزمره
- نخستین و ساده ترین تعریف سواد همان توانایی فقط خواندن و نوشتن است. سطحی بالاتری از آن یعنی توانایی خواندن به همراه معنا و درک کردن که این مبنای شناخت است (داورپناه، ۱۳۸۷)
- یونسکو در سال ۱۹۵۷ درجات مختلفی را برای سواد قائل می شود. یعنی از هیچ تا سطح بالایی سواد. افراد نسبت به یکدیگر کمتر یا بیشتر باسواد هستند

واژه سواد در گذر زمان از تکامل تدریجی برخوردار بوده است.

- با پیشرفت و پیچیدگی جوامع مفهوم سواد نیز در طول تاریخ دستخوش تغییر شده است. امروزه مهارت‌های دیگری نیز برای بهره‌گیری از اطلاعات، حضور موثر در جهان ارتباطات و تعامل پویا با رسانه‌های مبتنی بر فناوری اطلاعات لازم است.

- امروزه حجم عظیمی از اطلاعات از طریق شبکه‌های اطلاعاتی و ارتباطی، کتابخانه و ... تولید و انتقال می‌یابد. هر لحظه با ظهور ابزار و سایل جدید، روش‌ها و فنون جدید، نظریه‌ها و قالب‌های جدید در علوم و فنون مختلف مواجه هستیم. بنابراین مفاهیم گسترده‌تری از سواد مطرح می‌شود. امروزه سواد به اصطلاح‌های دیگری چون سواد فرهنگی، سواد تجارت، سواد اطلاع‌رسانی و ... پیوند خورده است

- اساساً پیدایش چنین مفاهیمی مویده این مفهوم است که تعریف سواد از مفهوم سنتی و بنیادی آن فاصله گرفته و همگام با رشد و تحولات اجتماعی و بنا به شرایط و موقعیت، سواد و دانش خاص آن شرایط مورد نیاز است رمز بقا در هر شرایطی مستلزم سواد و دانش خاص آن شرایط است (داورپناه، ۱۳۸۷)

- سواد تجارت: توانایی بهره گیری از اطلاعات مالی و تجاری برای درک شرایط و تصمیم گیری
- سواد رایانه ای: توانایی بهره گیری از رایانه برای انجام امور و وظایف
- سواد فناوری: توانایی استفاده از رسانه هایی مانند اینترنت برای دسترسی به اطلاعات
- سواد متنی: توانایی تشخیص واقعیت و دیدگاه شخصی در یک متن
- سواد کتابخانه ای: توانایی جستجو و بهره گیری از منابع و خدمات موود در کتابخانه ها
- سواد شبکه ای: توانایی استفاده و تبادل اطلاعات در شبکه های اطلاعاتی
- و... (نظری،)

سواد اطلاعاتی:

- در دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی آمده است: تعبیر سواد اطلاعاتی را نخستین بار پل ژوکروفسکی به کار برد. وی در طرح پیشنهادی خود به کمیسیون ملی علوم کتابداری و اطلاع رسانی (ان.سی.ال.آی.اس) ایالات متحده در ۱۹۷۴، به تبیین اهداف دستیابی به سواد اطلاعاتی پرداخت. او کسی را دارای سواد اطلاعاتی می داند که برای استفاده از منابع اطلاعاتی آموزش دیده باشد و بتواند با استفاده از اطلاعات مسائل خود را حل کند؛

- لی بورچینال در ۱۹۷۶ سواد اطلاعاتی را مهارت یافتن و استفاده از اطلاعات برای حل مشکلات و تصمیم گیری مؤثر و کارآمد دانست. در تعریف بورچینال، سواد اطلاعاتی به سه مهارت مربوط شده است: یافتن، حل مشکلات، و تصمیم گیری. وی نیز همچون ژوکروفسکی بر مهارت حل مسئله تأکید کرده است (طباطبایی، ۱۳۸۱)

....ادامه

”گردهمایی ملی سواد اطلاعاتی و ”موسسه سواد اطلاعاتی“ IIL در سال ۱۹۹۸ تاسیس و تشکیل شدند.

- اهداف موسسه مهیا ساختن و پشتیبانی از کتابداران و مربیان آموزش عالی ایالات متحده برای بسط و آموزش برنامه های سواد اطلاعاتی بود. (نظری، ۱۳۸۵)
- مجموعه مهارت های جستجو، بازیابی و تحلیل اطلاعات، تشخیص اطلاعات معتبر و توان استفاده از اطلاعات در حل مساله
- شناخت نیازهای اطلاعاتی خود، مهارت تشخیص، مکان یابی، سازماندهی، ارزیابی و استفاده موثر از اطلاعات است که فرد برای حل مساله و مشکلاتش مورد استفاده قرار می دهد. این مهارتها پیش نیاز مشارکت موثر در جامعه اطلاعاتی و از جمله حقوق پایه افراد برای یادگیری مادام العمر می باشد.
- سواد اطلاعاتی تنها مهارت نیست، بلکه یک روند فکری است که برای تقویت و شکل گیری آن باید به فرد آموزش داد

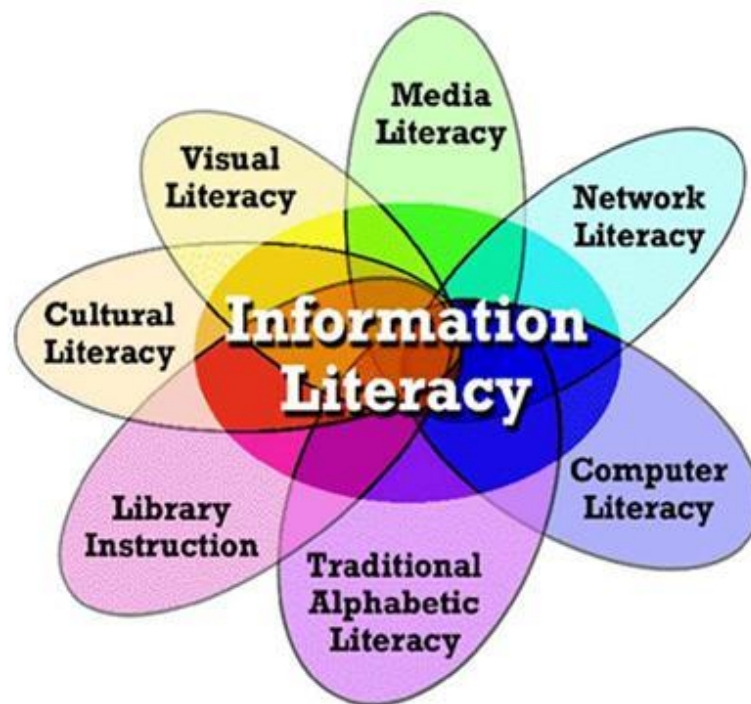
باسواد اطلاعاتی

- با سوادان اطلاعاتی افرادی مستقل هستند که آموخته اند " چگونه بیاموزند". آنان خود را برای یادگیری مادام العمر آماده کرده اند زیرا همواره قادرند نیازهای اطلاعاتی خود را برای هر کار و هر تصمیم به سادگی شناسایی کنند.
- انسان نیازمند آن است که بداند چه اطلاعاتی، در چه زمانی، در چه مکانی، برای چه هدفی، و با چه روشی باید به دست آورد. چنین فردی در واقع یک باسواد اطلاعاتی است. (پریخ، ۱۳۸۶)
- انجمن کتابداران آمریکا، تعریفی نسبتاً جامع از باسواد اطلاعاتی با سواد اطلاعاتی فردی است که توانایی تشخیص نیاز به اطلاعات را دارد و می تواند به جایی، ارزیابی و استفاده موثر از اطلاعات مورد نیاز پردازد و بالاخره نحوه یادگیری را فراگیرد. چنین فردی از نحوه سازماندهی اطلاعات آگاهی دارد بطوریکه دیگران نیز می توانند از وی فرا بگیرند. این فرد به دلیل آن که همواره می تواند اطلاعات مورد نیاز خود را در هر وظیفه یا تصمیمی بیابد، برای یادگیری تمام عمر مهیاست.

<http://www.accessola.org/action/positions/info>

الگوهای توسعه سواد اطلاعاتی، محسن طالب

- دلایل لزوم سواد اطلاعاتی:

- پیچیدگی محیط اطلاعاتی
- افزایش حجم اطلاعات
- تنوع فوق العاده اطلاعات، پایگاهها و نظام های اطلاعاتی
- دشواری کنترل کیفیت اطلاعات
- تازگی و کهنگی اطلاعات

- انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی (ای. سی. آر. ال) نیز در ژانویه ۲۰۰۰، استانداردها، شاخص‌های عملکرد، و بروندهایی را برای اندازه‌گیری میزان برخورداری از توانایی‌های مربوط به سواد اطلاعاتی تصویب و منتشر کرد. این مجموعه از پنج استاندارد تشکیل شده که هر یک دارای چند شاخص عملکرد و تعدادی برونداد است. (طباطبایی، ۱۳۸۱)

- استانداردها (مهارتهای) سواد اطلاعاتی:

- استاندارد اول: تعیین و تشخیص نیاز اطلاعاتی
- استاندارد دوم: توانایی جستجو و دسترسی به منابع اطلاعاتی مورد نیاز
- استاندارد سوم: ارزیابی اطلاعات
- استاندارد چهارم: سازماندهی و استفاده از اطلاعات
- استاندارد پنجم: لحاظ نمودن اصول اخلاقی و اجتماعی

استانداردها	مفهوم هر استاندارد/مرحله	مهارت‌های پیش نیاز	شاخصهای عملکرد
استاندارد اول	نیاز به اطلاعات، تعیین میزان و نوع اطلاعات مورد نیاز	تفکر تحلیلی و انتقادی، سواد رایانه ای، زبان انگلیسی	- شناخت نیاز و تعریف نیاز اطلاعاتی - شناخت انواع فرمتهای گوناگون منابع اطلاعاتی - آگاهی از هزینه و ارزش اطلاعات - ارزیابی میزان و ماهیت اطلاعات مورد نیاز - بازنگری در نیاز اطلاعاتی - انتخاب مناسب ترین روشهای پژوهشی و مناسب ترین نظامهای بازیابی اطلاعات - تدوین و کاربست راهبردهای جستجو. - بازیابی اطلاعات به شیوه های گوناگون و با استفاده تشخیص از نظامهای رایانه ای - پالایش نتیجه جستجو - استخراج، ضبط و مدیریت اطلاعات و منابع اطلاعاتی - تلخیص ایده های اساسی برگرفته از اطلاعات گردآوری شده - تعیین معیارهای اولیه برای ارزیابی اطلاعات و منابع اطلاعاتی
استاندارد دوم	کسب اطلاعات مورد نیاز	تفکر تحلیلی و انتقادی، سواد رایانه ای، زبان انگلیسی	- ترکیب ایده های اصلی برای ساختن مفاهیم نوین - مقایسه دانش نوین با دانش پیشین برای تشخیص ارزش افزوده، تناقضها و شباهتها و سایر ویژگیهای اطلاعات - توانایی تشخیص تأثیر دانش نوین بر نظام ارزشی فرد - ارزیابی توانایی فهم و تفسیر خود از اطلاعات گردآوری شده از طریق گفتگو با سایر افراد، کارشناسان موضوعی، و یا سایر حرفه مندان
استاندارد سوم	توانایی ارزیابی اطلاعات و منابع اطلاعاتی و تلفیق اطلاعات برگزیده در شالوده دانشی و نظام ارزشی خود	تفکر تحلیلی و انتقادی، سواد رایانه ای، زبان انگلیسی	- توانایی تشخیص نیاز به اصلاح - سازماندهی محتوا به گونه ای که هدفها و فرمت، اثر و یا فعالیت مورد نظر را پشتیبانی کند (مانند فهرست مطالب) - تلفیق اطلاعات کسب شده با اطلاعات سازماندهی شده - درک رابطه بین مطالب و مفاهیم - استفاده از اطلاعات جدید و یا پیشین برای برنامه ریزی و عملکرد
استاندارد چهارم	سازماندهی اطلاعات	تفکر تحلیلی و انتقادی، سواد رایانه ای، زبان انگلیسی	- سازماندهی محتوا به گونه ای که هدفها و فرمت، اثر و یا فعالیت مورد نظر را پشتیبانی کند (مانند فهرست مطالب) - تلفیق اطلاعات کسب شده با اطلاعات سازماندهی شده - درک رابطه بین مطالب و مفاهیم - استفاده از اطلاعات جدید و یا پیشین برای برنامه ریزی و عملکرد
استاندارد پنجم	توانایی استفاده از اطلاعات	تفکر تحلیلی و انتقادی، سواد رایانه ای، زبان انگلیسی	- بررسی روند تولید یک اثر و یا پیشرفت یک فعالیت - تعامل با دیگران بر پایه دانش کسب شده و در این رابطه استفاده از انواع منابع اطلاعاتی و الکترونیکی و برنامه های کاربردی
استاندارد ششم	درک مسائل اخلاقی، حقوقی و اجتماعی دسترسی و استفاده از اطلاعات	تفکر تحلیلی و انتقادی، سواد رایانه ای، زبان انگلیسی	- درک بسیاری از مسائل حقوقی، اخلاقی و اقتصادی اجتماعی مربوط به اطلاعات و یا منابع اطلاعاتی - پیروی از بسیاری از قوانین، مقررات، سیاستهای سازمانی و اصول اخلاقی مربوط به دسترسی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی - آگاهی از ضرورت استفاده از منابع اطلاعاتی در تعامل با دیگران

(پریوخ، ۱۳۸۶)

استاندارد اول: تعیین و تشخیص نیاز اطلاعاتی

- شاخص ۱: تعیین و تبیین اطلاعات
- شاخص ۲: شناسایی طیف متنوعی از منابع
- شاخص ۳: تعیین ماهیت و گستره اطلاعات

استاندارد اول:

- شناخت نیاز و تعریف نیاز اطلاعاتی
- شناخت حوزه موضوعی مورد نیاز
- شناخت انواع فرمتهای گوناگون منابع اطلاعاتی (کتاب، نشریه، غیر کتابی، الکترونیکی و ...)
- شناخت منابع اطلاعاتی ردیف اول و ردیف دوم
- ارزیابی میزان و ماهیت اطلاعات مورد نیاز (عمومی و کلی، تخصصی، علمی، عامه پسند و..)
- نیاز اطلاعاتی اولیه را بررسی و پرسشها را بازبینی یا تصحیح می کند

استاندارد دوم: توانایی جستجو و دسترسی به منابع اطلاعاتی مورد نیاز

- شاخص ۱. گزینش مناسبترین روشهای تحقیق یا سیستمهای بازیابی اطلاعات
- شاخص ۲. طراحی و اجرای استراتژی های جستجو
- شاخص ۳. تصحیح استراتژی جستو
- شاخص ۴. استخراج، ثبت و مدیریت اطلاعات و منابع

استاندارد دوم:

- انتخاب روش تحقیق مناسب (تجربی، آزمایشگاهی، میدانی و ...)
- انتخاب واژه ها و کلیدواژه های مناسب
- طراحی یک استراتژی مناسب جستجو در سیستم های گوناگون بازیابی اطلاعات

- پالایش و ارزیابی نتایج جستجو
- استخراج، ضبط و مدیریت اطلاعات و منابع اطلاعاتی
- تلخیص ایده های اساسی برگرفته از اطلاعات گردآوری شده

پرسش پژوهش: برای جلوگیری از ترافیک در کلانشهر تهران چه باید کرد
موضوع خاص شده: ترافیک در کلانشهر تهران
کلید واژه ها: ترافیک، تهران

استاندارد سوم: ارزیابی اطلاعات

- شاخص ۱. برگزیدن ایده های اصلی
- شاخص ۲. آزمون و مقایسه بین مفاهیم و تحلیل روشها
- شاخص ۳. ترکیب ایده های اصلی برای ساخت مفاهیم جدید
- شاخص ۴. بررسی تاثیر دانش جدید بر سیستم ارزشی هر فرد
- شاخص ۵. معتبر ساختن درک و تفسیر خود از اطلاعات از طریق مباحثه و گفتگو با متخصصان و متبحران موضوعی
- شاخص ۶. تجدید نظر پرسش

استاندارد سوم:

- مهارت خلاصه برداری درک مطلب و بیان مطالب به زبان خود
- اعتبار و ارزش محتوا باید مورد توجه باشد. این امر می تواند از طریق مقایسه اطلاعات و واقعیت های موجود در متن با مطالب مشابه در متون دیگر انجام شود.
- توانایی فرد در ارزیابی مطالب مانند اعتبار محتوا و پدیدآور، صحت، روزآمدی و ساختار
- اطلاعات به دست آمده در صورتی که تحلیل شوند با آموخته های پیشین فرد ارتباط برقرار می کند. کشف رابطه بین اجزا و آموخته های پیشین می تواند به درک مفهومی خاص منتهی شود.
- فرد باید تضاد بین دیدگاهها را تشخیص دهد و هر ایده را به صورت مطلق نپذیرد. از بین ایده های بدست آمده مواردی که با معیارهای صحت و اعتبار و محتوا و ... همخوانی دارد بپذیرد
- فرد باید از آموخته هایش استفاده نماید. در تعامل با دیگران، شرکت در بحثهای کلاسی، همایش ها، مصاحبت با متخصصان موضوعی و ...
- توانایی فهم و تفسیر خود از اطلاعات گردآوری شده از طریق گفتگو با سایر افراد، کارشناسان موضوعی و یا سایر حرفه مندان و تشخیص به ویرایش و اصلاح اطلاعات
- اطلاعات گردآوری شده و استراتژی های جستجو را بررسی میکند و مشخص می نماید که آیا اطلاعات بیشتر و یا مفاهیم گسترده تری مورد نیاز است یا نه

برخی شاخص ها در ارزیابی کیفیت اطلاعات:

- هدف: هدف از اطلاعات چیست و آیا محتوا با هدف همخوانی دارد
- مخاطب: برای چه قشری از جامعه تهیه شده است
- اعتبار: صحت و سقم اطلاعات که بر اعتبار ناشر، نویسنده، گردآورنده یا ویراستار تکیه دارد
- تهیه کننده: اعتبار نویسنده اثر از نظر خبرگی، تخصص و ...
- روزآمد بودن: تازگی و کهنگی اطلاعات
- دقت: اطلاعات کلی یا جزئی
- نوع انتشار: اطلاعات ردیف اول یا ردیف دوم
- عینی یا ذهنی
- کیفیت اطلاعات ارائه شده در ارتباط با نیاز اطلاعاتی
- سودمندی اطلاعات در پاسخگویی به سوالات (برکهارت، مک دونالد و رادرمایر، ۱۳۸۷)

- استاندارد چهارم: سازماندهی و استفاده از اطلاعات

- شاخص ۱. سازماندهی محتوا و تلفیق اطلاعات جدید و قبلی

- شاخص ۲. واریسی فرآیند توسعه

استاندارد چهارم:

- نظم دادن به اطلاعات و استفاده از آن برای تولید اثری جدید
- سازماندهی محتوا به گونه ای که هدفها و فرمت، اثر و یا فعالیت مورد نظر را پشتیبانی کند
- فرد باید بر اساس اطلاعات به دست آمده، به برنامه ریزی برای تولید یا پدید آوردن یک اثر بپردازد.
- پس از گردآوری و مطالعه اجمالی، باید به تهیه ساختار و چارچوب مقاله یا کتاب مورد نظر بپردازد
- فهرست مندرجات که مشخص می کند چه مفاهیمی مطرح است و این مفاهیم چه ارتباطی با هم دارند تهیه نماید
- تلفیق اطلاعات کسب شده قبلی با اطلاعات سازماندهی شده جدید به طوریکه اهداف را پشتیبانی کند
- ثبت وقایع از فعالیت های مرتبط با فرآیند جستجو در دفتر ثبت یا کارنامه
- مرور برنامه های انجام شده. تعیین این که آنها نیازی به ویرایش فرآیند کار وجود دارد و آیا نقصی در فرآیند وجود دارد

- استاندارد پنجم: لحاظ نمودن اصول اخلاقی و اجتماعی

- شاخص ۱. درک مسایل حقوقی، اخلاقی و اقتصادی و اجتماعی مربوط به اطلاعات و یا منابع اطلاعاتی

- شاخص ۲. پیروی از بسیاری از قوانین، مقررات، سیاست های سازمانی مربوط به دسترسی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی

- شاخص ۳. امانتداری دراستفاده از منابع اطلاعاتی که توسط سایرین تولید شده است

استاندارد پنجم:

- درک بسیاری از مسائل حقوقی، اخلاقی، اقتصادی و اجتماعی مربوط به اطلاعات و یا منابع اطلاعاتی از جمله حقوق مادی و معنوی اثر
- فرد باید مسائل مربوط به امنیت اطلاعات چایی و الکترونیکی و دسترسی مبتنی بر حق اشتراک یا هزینه دسترسی در مقایسه با منابع دسترسی آزاد را بداند
- مسائل مربوط به سانسور و آزادی بیان را درک کند
- در شرایطی، از تکثیر، فروش یا استفاده بدون اجازه مولف یا ناشر پرهیز کند
- پیروی از بسیاری از قوانین، مقررات، سیاستهای سازمانی و اصول اخلاقی مربوط به دسترسی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی مثلا در کتابخانه ها از نظر محدودیت در تعداد کتب امانتی، یا حق عضویت و ...
- رعایت امانتداری در استفاده از منابع، تجهیزات و ...
- استفاده از شیوه نامه ها و سبک های صحیح استناد دهی
- بهره گیری از شیوه نامه یکسان و هماهنگ

پیش نیازهای مهارت‌های سواد اطلاعاتی

- سواد رایانه ای
- زبان انگلیسی
- تفکر تحلیلی و انتقادی (پریرخ ۱۳۸۶)

آشنایی با انواع منابع اطلاعاتی

ابزارها و وسایل انتقال دانش تا قبل از اختراع صنعت چاپ:

- سنگ نوشته
- لوح فلزی
- لوح گلین
- لوح چوبین
- طومار پاپيروس
- طومار چرمین (پارشمن یا ولوم)
- کتاب پوستی (کدکس)
- کتاب کاغذی

ابزارها و وسایل انتقال دانش از اختراع صنعت چاپ تاکنون:

۱- مواد چاپی

۲- مواد غیر چاپی (مزینانی، ۱۳۸۵)

مواد چاپی:

- جزوه
- گزارش
- صورتجلسات همایش ها
- خبرنامه ها
- بریده جراید
- اسناد
- استانداردها و پروانه ثبت اختراعات
- پایان نامه های دانشگاهی
- نشریات ادواری (پیاپیها)

مواد غیر چاپی شامل:

- منابع دیداری شنیداری: ویدئو، عکس، صفحه گرامافون و...

- منابع سه بعدی: تندیس، پرچم، بازی و ...

- مواد جغرافیایی: اطلس، نقشه، کره جغرافیایی

ایرج صبا منابع مدون اطلاعاتی را به شیوه زیر تقسیم بندی می کند (صبا، ۱۳۸۲):

- منابع ردیف اول
- منابع ردیف دوم
- منابع ردیف سوم

منابع ردیف اول:

- بر اساس تعریف یونسکو، منابع ردیف اول منابع اساسی و معتبر مربوط به موضوع هستند که از آنها برای تهیه سایر آثار نوشتاری استفاده می شود.
- یافته ها و اطلاعاتی که پژوهشگر در پایان پژوهش و تحقیق به آن دست یافته است
- این منابع شامل موادی جدیدی است که برای نخستین بار انتشار می یابند. مانند گزارش های پژوهشی و علمی، استانداردها، پایان نامه ها، کنفرانس ها ، مقالات سمینارها، نشریات ادواری و ...

منابع ردیف دوم:

- ترکیبی از منابع ردیف اول هستند و یا به آنها ارجاع داده می شوند
- منابعی که برای تدوین آنها از منابع ردیف اول استفاده شده است
- نویسندگان بر اساس نوشته ها و گفته های سایرین، یافته ها و نظرات خود را در منبعی منتشر می کند
- با گزینش، جرح و تعدیل و محک زدن منابع اطلاعاتی دست اول تهیه و تالیف شده اند
- برخی از منابع مرجع (دایره المعارفها، دستنامه ها) از نوع منابع ردیف دوم هستند

منابع ردیف سوم:

- حاوی اطلاعات درباره منابع ردیف اول و دوم هستند و اطلاعات را به طور مستقیم ارائه نمی کنند. و فرد را در استفاده از منابع ردیف اول و دوم یاری میکنند (خالقی و سیامک، ۱۳۸۹)

- مطالب آنها خلاصه و چکیده ای از منابع ردیف اول و دوم است
مانند کتابشناسی کتابشناسی ها، سالنامه ها، راهنماها

انواع منابع اطلاعاتی از نظر شکل و فرمت

- کتاب
- پایان نامه
- پایاند
- چاپ سنگی و سربی
- دستنوشته ها
- دیداری شنیداری (الکترونیکی و غیر الکترونیکی)
- سند
- مواد جغرافیایی
- مواد سه بعدی

انواع منابع اطلاعاتی از نظر شیوه ذخیره و ارائه

- منابع اطلاعاتی چاپی
- منابع اطلاعاتی الکترونیکی

منابع اطلاعاتی الکترونیکی

مدارک الکترونیکی داری ویژگی های پنج گانه زیر هستند:

۱. منابع الکترونیکی «محلی» نیستند. با فناوری ارتباطات راه دور، بدون آگاهی کاربر از محل جغرافیایی مدرک ذخیره شده، مدارک الکترونیکی از هر محلی قابل استفاده است.
۲. در عمل افراد متعددی می توانند همزمان از پیشینه های الکترونیکی استفاده کنند.
۳. منابع الکترونیکی به سادگی نسخه برداری می شوند.
۴. منابع الکترونیکی از انعطاف پذیری بسیاری برخوردارند، ویرایش، باز آرایشی، شکل دهی مجدد و ترکیب اطلاعات در آنها به سادگی صورت می گیرد.
۵. منابع الکترونیکی از نسخه های کاغذی کم حجم ترند. حتی گرایش به سمت فشردگی بیشتر اطلاعات در آنها وجود دارد.

انواع منابع الکترونیکی:

منابع الکترونیکی دارای انواع متعددی هستند که عبارتند از:
منابع الکترونیکی ناپیوسته: منابعی هستند که روی **CD-ROM** یا فلاپی دیسک قابل دسترسی هستند و بر روی یک کامپیوتر منفرد و مجزا مورد استفاده قرار می گیرند.

منابع شبکه ای: منابع کتابشناختی یا منابع تمام متنی که در روی سرور های شبکه ای ذخیره شده و از طریق شبکه سازمان مربوطه قابل دسترسی است.
منابع اینترنتی: منابع کتابشناختی یا منابع تمام متن که با استفاده از یکی از پروتکل های اینترنتی (مثل تلنت و شبکه گسترده جهانی) قابل دسترسی هستند.

تفاوت های بین منابع چاپی و الکترونیکی

بین این منابع الکترونیکی و منابع چاپی، تفاوت های فیزیکی ذاتی وجود دارد.

- منابع چاپی، جز در مواردی که کتابخانه بیش از یک نسخه از آن را در اختیار دارد، منابعی هستند که فقط در محل خاصی در یک کتابخانه در دسترس هستند. یک منبع چاپی در زمان واحد توسط یک نفر قابل استفاده و خواندن است.

- منابع چاپی نسبتاً کم قیمت هستند، بدون دریافت وجه برای استفاده کردن در اختیار مراجعه کننده قرار می گیرند و برای دسترسی به اطلاعات مندرج در آنها به دستگاه های خاصی نیاز نیست.

- محتوای کتاب و سایر منابع چاپی ثابت هستند. بر عکس منبع الکترونیکی می تواند در زمان واحد در دسترس بسیاری از **کتابخانه** ها و افراد باشد.

- رایج ترین مزیتی که مورد قبول همگان است سهولت استفاده از منبع الکترونیکی است که قابلیت های خاصی برای جستجو را دربر دارد.

- مراجعان به کتابخانه پایگاه موجود در لوح فشرده را به این دلیل بر نمایه چاپی ترجیح می دهند که سریعتر، راحتتر، کاربردی تر و کامل تر است.

- پایگاه موجود در رایانه ها از مزیت جستجو اطلاعات آماری و هر اطلاع جزئی که مدام در حال تغییر است، برخوردارند. اطلاعات کتابشناختی، مقالات دایره المعارف ها، موضوعات مندرج در سالنامه ها، فهرست ها، نقل قول ها، شعر ها و مجموعه های قوانین نمونه هایی از این اطلاعات نسبتا جزئی و در عین حال مرتبا در حال تغییر هستند،

- منابع الکترونیکی از مزیت روز آمدی و جاری بودن برخوردارند، زیرا در مقایسه با نمونه چاپی خود، در فاصله های کوتاه تری روز آمد می شوند. افزون بر این، منابع الکترونیکی فضای کمتری را در کتابخانه اشغال می کند.

- منابع الکترونیکی دارای مزیت دسترس پذیری هستند، زیرا در زمان واحد تعداد بیشتری می توانند آنها را مورد استفاده قرار دهند. گرچه در این موارد محدودیت هایی ممکن است اعمال شده باشد.

- مواد چاپی می توانند از طریق امانت بین کتابخانه ای در اختیار کسانی که عضو کتابخانه مبدا نیستند قرار گیرند و این مزیتی خاص برای مواد چاپی در مقایسه با مواد الکترونیکی است.

- در عین حال منابع چاپی دارای خاصیت ملموس بودن و امکان تورق هستند

مکان یابی منابع اطلاعاتی

- فهرست کتابخانه (پیوسته و غیر پیوسته)

- اینترنت

- پایگاههای اطلاعاتی

۱- پایگاه های اطلاعاتی لوح فشرده نوری، که برای تهیه نسخه های روز آمد آنها معمولاً باید اشتراک سالانه پرداخت.

۲- پایگاههای اطلاعاتی دارای خدمات جستجوی پیوسته که معمولاً با پرداخت هزینه می توان از آنها استفاده کرد.

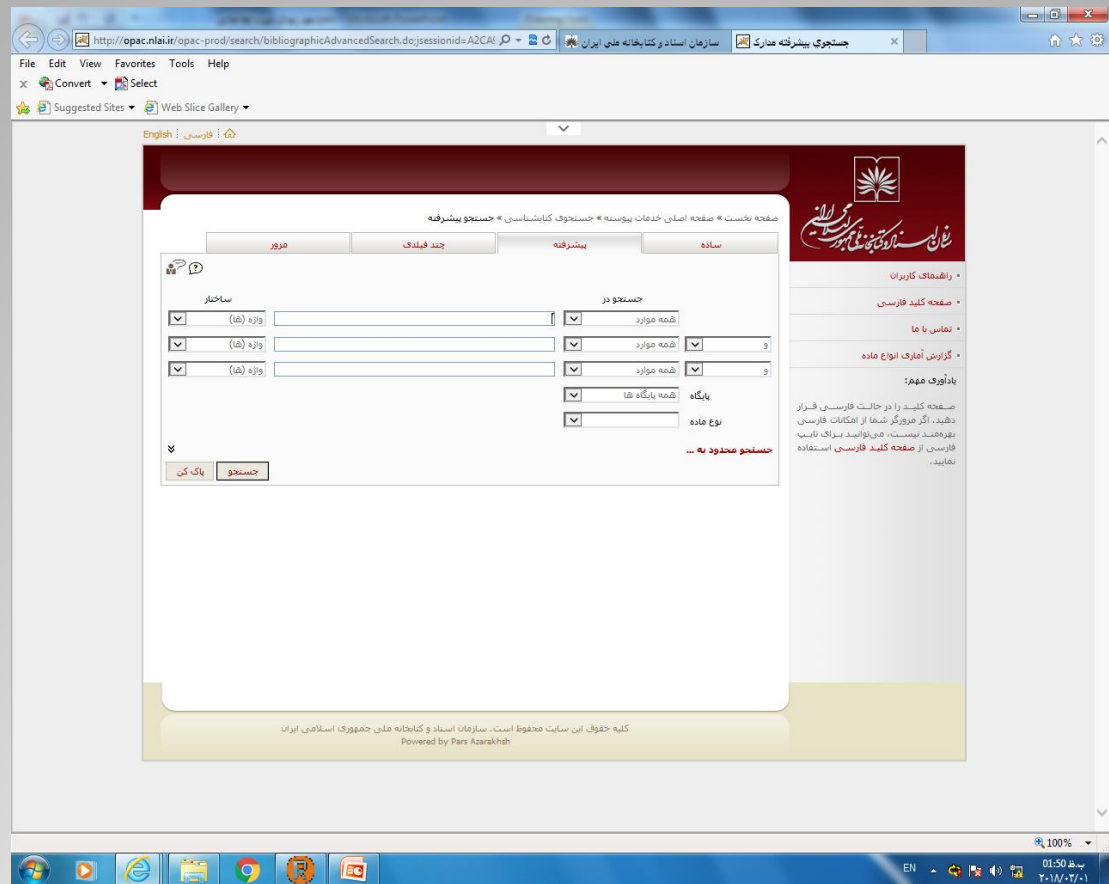
۳- پایگاههای اطلاعاتی دسترسی آزاد

فهرست کتابخانه:

- حاوی اطلاعات کتابشناختی مجموعه ای از منابع و مدارک است که در یک یا چند کتابخانه نگهداری می شوند؛
- فهرست های کتابخانه علاوه بر اطلاعات کتابشناختی، حاوی اطلاعات موجودی هر یک از منابع نیز هستند؛
- در حال حاضر فهرست های رایانه ای جایگزین فهرستهای دستی در کتابخانه ها شده اند؛
- هم اکنون فهرست اغلب کتابخانه از طریق وب سایت کتابخانه یا دانشگاه قابل دسترسی است؛
- به فهرست های رایانه ای که روی اینترنت قرار دارند و جستجو در آنها از طریق اینترنت امکانپذیر است، فهرست های پیوسته یا اوپیک **OPAC** می گویند.

مزایای فهرست های پیوسته نسبت به فهرست های دستی:

- در فهرستهای پیوسته نیازی به حضور در مکان کتابخانه نیست
- امکان جستجو در میان هزاران رکورد در چند ثانیه
- اطلاعاتی در زمینه امانت کتب ارائه می دهند
- امکان جستجوی همزمان در موجودی چندین کتابخانه و... (خالقی و سیامک، ۱۳۸۹)

اینترنت:

- اینترنت به عنوان یکی از رایج ترین ابزارهای جستجو جهت یافتن منابع اطلاعاتی به کار می رود
- استفاده و دستیابی به منابع اطلاعاتی از طریق اینترنت، نیازمند استفاده از راهکارهای ویژه ای است که در ادامه به آن خواهیم پرداخت

پایگاه های اطلاعاتی

- از دهه ۱۹۴۰ حجم رو به رشد نشریات علمی و تخصصی در زمینه های مختلف علوم و فنون سبب شد که پایگاههای اطلاعاتی به منظور سازماندهی اطلاعات مقاله های مندرج در این نشریه ها، به وجود آید
- هر پایگاه اطلاعاتی نظامی برای ذخیره، پردازش و دستیابی به مقادیر فراوان اطلاعات است.
- پایگاهها از نظر حجم اطلاعاتی که ارائه می کنند به ۲ دسته کلی تقسیم می شوند:
- پایگاههای اطلاعاتی چکیده نامه و کتابشناختی
- پایگاههای اطلاعاتی تمام متن

معرفی برخی پایگاههای اطلاعاتی داخلی:

- -پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران
- پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی
- بانک اطلاعات نشریات کشور
- مرکز منطقه ای اطلاعات رسانی علوم و فناوری
- پایگاه مجلات تخصصی نور
- فهرست پیوسته کتابخانه ملی ایران
- پایگاه اطلاع رسانی کتابخانه های ایران (صبا، ۱۳۸۲)

معرفی برخی پایگاههای اطلاعاتی خارجی

- ابسکو
- ساینس دایرکت
- امرالد
- پروکوئست
- اشپرینگر

Resources:

[Home](#) > [Advanced Search](#) >>[E-mail this page](#)> [Login](#)

Advanced Search

[My Profile](#)[Search & Browse](#) [Quick Search](#)> [Advanced Search](#)[Thesaurus](#)[Journals & Databases](#)[About Emerald](#)

Search for:

☐ Phrase ☐ Exact match ☐ TruncationAnd ☐ Phrase ☐ Exact match ☐ TruncationAnd ☐ Phrase ☐ Exact match ☐ Truncation

Search in:

All fields All fields All fields

Search Hints & Tips

- Top ten search tips
- Search demo
- Guide to search techniques
- The results of searching
- Saving a search
- Building a marked list
- Marked list demo

[Basic](#)
[Advanced](#)
[Topics](#)
[Publications](#)
[My Research](#)
[0 marked items](#)

Interface language:

English

[Databases selected:](#) Multiple databases...

[What's new](#)

Advanced Search

Tools: [Search Tips](#) [Browse Topics](#)

	Citation and abstract	▼
AND ▼		Citation and abstract ▼
AND ▼		Citation and abstract ▼

[Add a row](#) | Remove a row

Search

Clear

Database: ▼ [Select multiple databases](#)

Date range: ▼

Limit results to: ☐ Full text documents only
☐ Scholarly journals, including peer-reviewed [About](#)
[More Search Options](#)

منابع:

- پریخ، مهری. آموزش سواد اطلاعاتی: مفاهیم، روش ها و برنامه ها (۱۳۸۶). تهران: کتابدار.
- خالقی، نرگس، سیامک، مرضیه (۱۳۸۹). آموزش مهارت های سواد اطلاعاتی. تهران: کتابدار، دانشگاه قم.
- دارینی، زهرا (۱۳۹۵). منابع اطلاعاتی مزایا و معایب منابع چاپی و الکترونیکی. بازیابی ۲۰ دی ۱۳۹۶.
- داورپناه، محمدرضا. سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان (۱۳۸۷). تالیف محمدرضا داورپناه، مرضیه سیامک، علی حسین قاسمی. تهران: دبیزش.
- صبا، ایرج. شیوه بهره گیری از کتابخانه ها و منابع اطلاعاتی (۱۳۸۲). تهران: سمت.
- طباطبایی، فاطمه ناهید (۱۳۸۱). سواد اطلاعاتی. در عباس حری (سرویراستار)، نرگس نشاط (ویراستار همکار)؛ محمد حسن رجبی و نرگس نشاط (دستیاران علمی)، دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی (ج. ۱، صص ۸۶۳-۸۶۴). تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- طالب، محسن (بی تا). الگوهای توسعه سواد اطلاعاتی. بازیابی ۶ مهر ۱۳۹۶، از www.netsfile.ir
- میر جلیلی، سید حسین (۱۳۸۵). سواد اطلاعاتی نگاهی به تحول مفهوم سواد در عصر اطلاعات. فصلنامه کتاب، دوره ۱۷ (۱).
- مزینانی، علی. کتابخانه و کتابداری (۱۳۷۹). تهران: سمت
- نظری، مریم. سواد اطلاعاتی (۱۳۸۵). تهران: پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران.